

A TANÁRKÉPZÉS TAPASZTALATAI A KIJEVI
EGYETEMEN

Az SZKP XXIV. kongresszusa új feladatokat jelölt meg a népgazdaság, a tudomány, a kultúra és a közoktatás fejlesztése terén. A Szovjetunióban a jelenlegi ötéves terv időszakában (1975-ig) megvalósul a középfokú képzésre való átterés. Ez természetesen megnöveli a tanárképzéssel szembeni követelményeket is.

A Szovjetunióban a pedagógusokat a tanítóképző intézetekben (az alsótagozat számára), a pedagógiai főiskolákon és az egyetemeken képezik. A kijevi egyetem ebben a vonatkozásban jelentős helyet foglal el. Egyetemünkön nyelv és irodalom (orosz, ukrán és idegen nyelvek), történelem, földrajz és biológia szakos középiskolai tanárokat képeznek. A filozófiai és a közgazdasági fakultás ezenkívül a felsőoktatási intézmények számára asszisztenseket is képez.

A tanárképzés rendje a következő: *egyszakos tanárokat képezünk*, így a hallgatók az adott tudományterületen jelentős elméleti felkészítést kapnak. Ezzel párhuzamosan tanulmányozzák a pszichológiát, pedagógiát, neveléstörténetet és az adott tantárgy oktatásának módszertanát. A pszichológia oktatása megelőzi a pedagógiai tárgyakat. A hallgatók nemcsak az elmélettel ismerkednek meg, hanem meghatározott pedagógiai problémák történetével is és egyidejűleg egy sor gyakorlati feladatot is megoldanak. Például a didaktika tanulmányozása során nemcsak ennek a tudományágnak jelenlegi helyzetével ismerkednek meg alaposan, hanem történeti fejlődésével is, mindazzal, amivel a múlt kiemelkedő pedagógiai gondolkodói — COMENIUS, PESTALOZZI, ROUSSEAU, USINSZKIJ, TOLSZTOJ és mások gyarapították e tudományt. A hallgatóknak ismerniük kell a szovjet didaktikusokat és a szocialista országok tudósainak didaktikai eszméit és munkáit.

Arra törekszünk, hogy a pedagógia és más pszicho-pedagógiai tárgyak tanulmányozása *ne csak elméleti felkészítést jelentsen, hanem az iskolai gyakorlati munkára való felkészülést is*. Ennek érdekében olyan gyakorlati feladatok és problémák megoldását is gyakoroljuk, amelyek az oktatással és a neveléssel kapcsolatosak: pl. különböző korok és országok tanterveinek és programjainak összehasonlítása (a képzés tartalmának tanulmányozása során), tematikus tervek és óravázlatok összeállítása (az oktatás szervezeti formáinak áttekintésekor); osztályfőnöki munkatervek, tanulókkal folytatott beszélgetések, kirándulások tervének elkészítése stb. — a nevelélmélet tanulmányozása során. A hallgatók kapnak olyan feladatokat is, hogy órákat látogassanak, ismerkedjenek meg az osztályban folyó nevelőmunkával és elemezzék őket. Mindez elősegíti az elmélet és a gyakorlat kapcsolatát, a hallgatók iskolai munkára való jobb felkészítését.

Az elméleti felkészítés rendjébe tartoznak a következő munkaformák: előadások, a hallgatók szakirodalommal kapcsolatos önálló munkája, szemináriumi foglalkozások. A hallgatóknak minimum és maximum irodalmat adunk, az elő-

zöt kötelességük elolvasni, tanulmányozni. Mindez segíti őket az egyes kérdések jobb megértésében; — a szemináriumokra, vizsgákra, ill. beszámolóokra való felkészülésben, végső soron pedig a gyakorlati pedagógiai munkában.

A pszichológiai, pedagógiai tárgyak előírt anyagain túlmenően a különböző évfolyamokon *speciálkollégiumokat* is tartanak. Így pl. egyetemünk pedagógiai tanszéke a következő speciálkollégiumokat tartja: ukrán iskola- és neveléstörténet; A. Sz. MAKARENKO pedagógiai nézetei; az internátus-iskola és az egésznapos iskola oktató- és nevelőmunkájának sajátosságai. Azoknak a hallgatóknak, akik felsőoktatási intézményekben filozófiából, az SZKP történetéből vagy politikai gazdaságtanból asszisztenseknek készülnek, speciálkollégiumot tartanak „A felsőoktatási pedagógia alapjai” címen. Valamennyi hallgatónak szervezik „Az oktatás technikai eszközei” című speciálkollégiumot.

A hallgatók I—III. évfolyamon történő elméleti felkészítése mind szakterületükön, mind pszichológiai, pedagógiai vonatkozásban kellőképpen megalapozza iskolai és más oktató-nevelő intézményekben sorra kerülő *pedagógiai gyakorlatukat*.

A pedagógiai gyakorlat hazánk egyetemén, így a kijevi egyetemen is két szakaszból tevődik össze. Az első gyakorlat a IV. évfolyamon a 8. félévben van egy hónapon keresztül, a második az V. évfolyamon a 9. félévben két hónapon keresztül.

A gyakorlatokat az egyetem Kijev, a kijevi terület és Ukrajna más területeinek számos iskolájában szervezi, mivel valamennyi hallgató számára egyidejűleg szervezik és ez elég nagy számot jelent, fakultásonként 60—120 hallgatót. Az iskolákat úgy válogatják ki, hogy az adott tárgyakból tapasztalt pedagógusok álljanak rendelkezésre és kedvező körülmények legyenek a hallgatók pedagógiai gyakorlatának lefolytatására.

Az első gyakorlat feladatai a IV. évfolyamon a következők:

— a hallgatók megismertetése az iskola munkájával általában és egy osztály munkájával alaposabban, ezen belül az úttörő- és a Komszomol-munkával is;

— a nevelőmunka rendszerének tanulmányozása annál a nevelőnél, akihez a hallgató be van osztva, és a szaktárgyát tanító más nevelőknél is;

— az osztályfőnöki nevelőmunka rendszerének tanulmányozása, ill. iskolainternátusban vagy egésznapos iskolában a nevelőtanárral munkájának tanulmányozása abban az osztályban, ahová a hallgató be van osztva;

— saját szaktárgyából 6—8 tanóra előkészítése és levezetése egy vagy több osztályban a vezető tanár és az egyetemi gyakorlatvezető irányításával;

— egy-két nevelési alkalom előkészítése és levezetése a tanulókkal a „saját” osztályban (beszélgetés, kirándulás, mozi v. színházlátogatás stb.);

— egy tanuló pszichológiai—pedagógiai jellemzése.

Ez a munka nem tűnik soknak, a valóságban mégis mindennapos megfeszített munkát igényel a hallgatóktól. A gyakorlatok idejére felmentik őket az egyetemi előadások látogatása alól, egész munkaidejüket kötelesek az iskolában tölteni, ahol megismerkednek az iskolai dokumentációval, beszélgetnek a pedagógusokkal, órákat látogatnak és elemeznek, segítenek az osztályfőnököknek, a nevelőtanároknak, a Komszomol- és úttörő-szervezetnek az órán kívüli nevelőmunka előkészítésében és levezetésében.

A hallgatók a legnagyobb figyelmet az órák előkészítésére és levezetésére fordítják. Ez érthető is, hiszen az első órák sikerétől függ nagy mértékben további sorsuk — vagy véglegesen megerősíti tanári elhivatottságukat vagy más utat választanak. Az órák megtartására a hallgatók fokozatosan készülnek fel. Elő-

szőr vezető tanáraik óráit látogatják, megfigyelik az ő munkastílusukat. Ezenkívül figyelmet fordítanak az óra megszervezésére, felépítésére, az ismeretek ellenőrzésének menetére, az új feldolgozására és megerősítésére, az osztállyal és az egyes tanulókkal végzett munka módszereire, a szemléltető és az oktatástechnikai eszközök felhasználására. Mindez lehetővé teszi azt, hogy a hallgató sok mindent megtanuljon vezető tanáránál és átvegye tőle azt, amit majd saját magának is csinálnia kell.

Ezenkívül minden hallgató megkapja az órák témáit és időpontját, kijelölik az osztályokat, amelyekben tanítani fognak. Ezután készül fel a hallgató az órák megtartására. Figyelmesen tanulmányozza a tantervet, a tanulók által használt tankönyveket, elolvassa a megtartandó órákkal kapcsolatos metodikai irodalmat, konzultál a vezető tanárral és az egyetemi gyakorlatvezetővel az őt foglalkoztató kérdésekben, összeállítja a tanítandó óra részletes vázlatát. Az óra megtartása előtt a vezető tanár ellenőrzi az óravázlatot, elvégzi a szükséges korrekciókat, kiegészítéseket. A jobb felkészülés érdekében javasoljuk a hallgatóknak, hogy saját maguk vagy kollégáik számára tartsák meg hangosan az órát, vagy vegyék fel magnószalagra és hallgassák vissza.

Természetesen az első órák még nem érik el a szükséges színvonalat, nemcsak pozitívumokat, hanem negatívumokat is tartalmaznak. Ettől mi nem félünk, tanárjelöltek óráiról van szó, akiknek meg kell tanulniuk jó órákat tartani. Az ilyen gyakorlatok feltétlenül eredményesek. A gyakorlat végén a hallgatók már színvonalas órákat tartanak és többségükben megérdemlik a „jeles” vagy „jó” osztályzatot.

A hallgatók által tartott órákon a következők vesznek részt: a vezető tanár, az egyetemi gyakorlatvezető (a szaktanszék metodikusa), a pedagógiai vagy pszichológiai tanszék képviselője és az adott iskolában gyakorló tanárjelöltek.

Így lehetővé válik a tanárjelölt órájának sokoldalú megfigyelése és elemzése. Az *óraelemzés* a következőkben megy végbe: először a jelölt saját maga elemzi óráját. Ez rendszerint rövid és kevésbé önkritikus. Ezután az órán részt vett hallgatók mondják el véleményüket. Az ő elemzésük is kevésbé alapos. Rendszerint a következőket mondják: „Nekem tetszett az óra”, hogy mi tetszett és miért tetszett, arról nem beszélnek. A hallgatók első óraelemzéseiben általában hiányosak és kevésbé meggyőzőek; a gyakorlat végére ez a helyzet sokat javul. Ezután a vezető tanár, majd az egyetem képviselőinek a véleménye következik. Így az óra megbeszélésében valamennyi jelenlevő részt vesz; rámutatnak az óra pozitív és negatív oldalaira, javaslatokat tesznek a következő órákra vonatkozólag. Közösen állapítják meg az osztályzatot is, ami bekerül a megbeszélés jegyzőkönyvébe.

Így beszéljük meg és elemzik valamennyi hallgató óráját ennek a gyakorlatnak a keretében. Így történik a hallgatók felkészítése az órák levezetésére. Ehhez hasonlóan folyik az órán kívüli foglalkozásokra való felkészítés is, amelyeket a hallgatók a gyakorlatok tervének megfelelően végeznek.

A fenti gyakorlat idején a hallgatók aktívan résztvesznek a vezető tanár, az osztály és az egész iskola munkájában is. A filológus hallgatók segítenek a tanároknak a tanulók dolgozatainak javításában, a biológus, a földrajzos stb. hallgatók az iskolai kabinetek felszerelésében vesznek részt, a tanulókkal együtt újabb iskolai segédeszközöket készítenek, táblázatokat, diagramokat, makettek, készülékeket stb. Mindez elősegíti azt, hogy a hallgatók közelebb kerüljenek az iskolai élethez, megismerjék az oktatás és nevelés apróbb kérdéseit.

Az V. évfolyamon, a 9. félévben kerül sor a *gyakorlóévesek pedagógiai gyakor-*

latára, ez már magasabb szinten és nagyobb önállósággal megy végbe. Ez a gyakorlat viszonylag hosszú ideig, két hónapig tart, így feladatai is sokkal nagyobbak.

A második gyakorlat idején a hallgató kötelességei a következők:

- az oktató-nevelőmunka helyzetének sokoldalú tanulmányozása az iskolában;
- az osztály, a kabinetek, a műhelyek stb. technikai és egyéb felszerelésének megismerése, ismerkedés a tanárokkal, a nevelőkkel, az iskolai munka tervezésének rendszerével stb.;
- a saját szaktárgyát tanító tanárok munkájának és az adott tantárgy oktatásának tanulmányozása az iskolában;
- tanári funkció betöltése egy vagy két osztályban a gyakorlat egész ideje alatt, valamennyi óra megtartása az adott osztályokban saját tárgyából. A filológusok rendszerint egy osztályban tanítanak heti 5—6 órában. A történészek és a földrajzosok legtöbbször két osztályban tanítanak, mert ezekből a tárgyakból — tanterv szerint — csak 2—3 óra van hetenként. Így a különböző szakos tanárjelöltek heti óraterhelése kb. egyenlő.
- az osztályfőnöki, ill. nevelőtanári (iskola-internátusban) funkció betöltése egy osztályban (rendszerint abban, ahol az órákat is tartja);
- az iskola metodikai munkájában való aktív részvétel, többek közt az Iskolatanács ülésein, a szakmai munkaközösség munkájában, előadás és felszólalás az előbbi fórumokon;
- családlátogatás, ennek témái lehetnek: a tanuló munkahelye, napirendje, önkiszolgáló munkája, beszélgetés a szülőkkel az egységes követelményekről stb.;
- pszichológiai, pedagógiai jellemzés készítése az osztályról, ahol osztályfőnök, ill. nevelő volt a jelölt.

Ilyen mértékű pedagógiai gyakorlat eredményeképpen a hallgató a tanári közösség teljes jogú tagjává válik és gyakorlatilag befejeződik pedagógussá formálása. Sok hallgató úgy hozzászokik gyakorló iskolájához, hogy az egyetem befejezése után oda megy dolgozni.

Ez a fajta gyakorlat különleges figyelmet igényel az egyetem oktatóitól a gyakorló iskolák kiválogatása és a hallgatók elosztása terén. Az egy iskolába gyakorlatra menő hallgatók száma függ az osztályok és a vezetésre alkalmas tanárok számától. Például, ha egy iskolában két párhuzamos IV—X. osztály és két történelem tanár van, akik közül csak az egyik alkalmas vezető tanárnak, akkor oda csak 2—3 hallgató mehet (mindegyikük két osztályban fog dolgozni), filológus hallgatót többet is lehet küldeni (3—4). Általában arra törekszünk, hogy egy iskolába 3—4 jelöltnél ne menjen több gyakorlatra, mert még a legkiválóbb szervezés esetén is, a hallgatók mintegy megváltoztatják a tantestület munkáját gyakran nem pozitív irányban.

A pedagógiai gyakorlatra menő V. éves hallgatókat egy héttel a tanév megkezdése előtt küldjük az iskolába (aug. 23—25 táján), hogy részt vehessenek az augusztusi tantestületi értekezleten, az Iskolatanács ülésén, ahol megvitatásra kerülnek az iskolai és a tanári munka megszervezésének konkrét kérdései az új tanévre vonatkozólag. A hallgatók a tanárokkal, az osztályfőnökökkel, ill. nevelőtanárokkal együtt állítják össze a félévi munkatervet, résztvesznek a tantervek, kabinetek és az egész iskola előkészítésében a tanulók fogadására és a szervezett tanévkezdésre. Körülbelül egy hétig ismerkednek vezető tanárukkal és osztálya munkájával, azután kezdik a tanítást és a nevelőmunkát. Így két hónapot (negyed tanév) dolgoznak az osztályban, összegezik az osztályal és az egyes tanulókkal végzett munka eredményeit; saját tárgyukból és magatartásból osztályozzák a tanulókat. Gyakorlatilag a tanárjelöltek ez idő alatt a tantestület teljes jogú tagjaivá válnak.

A gyakorlat folyamán nagy figyelmet fordítunk azoknak a jártasságoknak és készségeknek a kialakítására, amelyek a tanórai munka helyes szervezésével,

az alkalmazott módszerek racionális megválasztásával, az oktatástechnikai eszközök és a programozott anyagok megfelelő alkalmazásával kapcsolatosak. A gyakorlat azt mutatja, hogy az iskolák, a pedagógusok és a gyakorlatvezetők nem mindig egyformán támasztanak követelményeket a saját és a hallgatók munkájával kapcsolatban. Szükségesnek bizonyult ennek a munkának az egysegősítése és a gyakorlat idejére mind a hallgatókra, mind a vezetőkre vonatkozólag meghatározott követelmények és ajánlások kidolgozása. Így született meg az a gondolat, hogy a hallgatók számára speciális segédkönyvet dolgozzunk ki. Ez 1972-ben meg is valósult. A kijevei felsőoktatási kiadónál megjelent „*A hallgatók pedagógiai gyakorlata*” című 14 íves kötet (a könyv szerkesztője és társszerzője A. D. BONDARJ professzor). Jelenleg az USzSzk valamennyi tanárképző intézetének és egyetemének hallgatói és oktatói sikerrel használják ezt a könyvet, amely különben a budapesti és a debreceni egyetem pedagógiai tanszékén is megtalálható.

A könyv négy részből áll:

1. A pedagógiai gyakorlat szervezése és helye az iskolai munkára való felkészítés rendszerében.
2. A hallgatók felkészítése a tanórákra és azok levezetésére.
3. A hallgatók felkészítése az iskolai nevelőmunkára és annak levezetésére.
4. A hallgatók felkészítése az iskolai munkára a pedagógia, a neveléstörténet, a pszichológia és az iskolaegészség-tan tanulmányozása során.

A könyv végén — mellékletben — a pedagógiai gyakorlatra vonatkozó hivatalos anyagok — minisztériumi útmutatók, munkatervek, naplók és más anyagok találhatók.

A pedagógiai gyakorlat szervezésének fontos kérdése a hallgatók és az oktatók *felkészítése*, valamint a gyakorlat *eredményeinek számbavétele*.

A gyakorlat megkezdése előtt a hallgatók minden fakultáson előzetes konferenciát tartanak. Ezen rajtuk kívül részt vesznek a tanszéki gyakorlatvezetők és néha a gyakorló iskolák tanárai is. Elsőként a fakultás pedagógiai gyakorlatvezetője (ilyen minden fakultáson van) ismerteti a gyakorlat feladatait és szervezési kérdéseit, továbbá a kijelölt iskolákat. Ugyancsak ő ismerteti a rektor döntését a hallgatók beosztására és a csoportok vezetésére vonatkozólag. A csoportok vezetésében részt vesznek a szak- és metodikai tanszékek, továbbá a pedagógiai és a pszichológiai tanszék képviselői. Ezután a tanszékek képviselői tájékoztatják a hallgatókat a gyakorlat egyes szervezési kérdéseiről. Gyakran felszólalnak ezeken a konferenciákon a felsőbb évfolyamok hallgatói is, akik már befejezték a pedagógiai gyakorlatot, ők saját tapasztalataikról számolnak be. Ugyanitt kapják meg a jelöltek a gyakorlattal kapcsolatos hivatalos anyagokat is: a gyakorlatra vonatkozó minisztériumi utasítás egyes részeit, saját munkájuk tervezésére és a napló vezetésére vonatkozó ajánlásokat, a gyakorlatról szóló írásos beszámoló sémáját és követelményeit stb. Ezután a hallgatók vezetőikkel elmennek az iskolába.

A gyakorlat eredményeinek számbavétele a következőképpen történik: a gyakorlat befejezése után minden iskolában összegyűlnek a hallgatók, a gyakorlatvezetők és az iskolai vezető tanárok. Az igazgató vagy helyettese által vezetett értekezleten minden hallgató beszámol végzett munkájáról. Itt döntik el a gyakorlati osztályzatot is, ami két részből áll: az óravezetésre és a tanórán kívüli nevelőmunkára adott osztályzatból. Ezeket az osztályzatokat beírják a hallgatók indexébe is.

Minden fakultás külön is összegezi a pedagógiai gyakorlat eredményeit az ún. hallgatói zárókonferencián. Ezen a konferencián először a fakultás gyakorlatvezetője összegezi az eredményeket, azután az egyes iskolai csoportok vezetői és

a hallgatók. A felszólalásokban nemcsak a végzett munka általános jellemzéséről van szó, hanem rámutatnak a pozitív és negatív oldalakra is, javaslatok hangzanak el a munka további megjavítására vonatkozólag stb.

A hallgatók a záró konferenciákra a gyakorlattal kapcsolatos fényképkiallítást, valamint a tanulók és saját maguk készítette szemléltetőeszközökből kiállítást is rendeznek.

Az egyes hallgatók pedagógiai gyakorlatának eredményeiről gyakran hangzanak el beszámolók tanszéki értekezleteken is. A gyakorlatokon kiváló eredményt elért hallgatók egyetemi dícséretben részesülnek és értékes jutalmakat is kapnak. A gyakorlat és annak eredményei szerepelnek az egyetemi faliújságokon és az egyetem nagy példányszámú újságjában is.

Ilyen — röviden — a leendő pedagógusok elméleti és gyakorlati felkészítése a kijevi egyetemen.

A. D. BONDARJ

Fordította Komár Károly

A BIELEFELDI EGYETEM ÉS A HOZZÁ TARTOZÓ ISKOLÁK

1

Nagy késéssel követni a gyors tudományos-technikai és gazdasági-társadalmi fejlődést, vagy megkísérelni elébe menni annak az iskolai nevelés útján? Ez volt a fő kérdése annak az elmúlt évi rendezvénysornak, mely a *Didacta* néven ismert eszköz-világkiállításához (Hannover) kapcsolódott, illetőleg azt követte. Magára a kiállításra nem kívánok ebben az ismertetésben visszatérni, meg kellett azonban említenem azért, mert a továbbiakban néhány olyan adat is szerepel, melyeket akkor szóbeli közlések alapján jegyeztem fel, és utólag nem minden esetben ellenőrizhettem. Ilyenek főleg a következő bekezdésben leírtak, melyeknek ismerete bizonyos tekintetben feltétele a Bielefeldben érvényesülő törekvések megértésének.

Bielefeld Északrajna-Vesztfáliában, a Német Szövetségi Köztársaságnak abban a tartományában fekszik, melyet a legfejlettebbnek tekintenek a köznevelés terén elért eredmények és az új elgondolások érvényesítése terén.

A tartomány *művelődésügyi minisztériumában*, Düsseldorfban vezető személyiségek vázolták a köznevelés jelenlegi állapotát a következő módon:

Az iskolaszervezeten belül most valósul meg a tankötelezettség 9 évesről 10 évesre való felemelése. Az egységes négy osztályos *elemi iskolát* követően a második fokozat — melyet már középiskolainak minősítenek — magában foglalja az ún. *Hauptschule-t* (az általános iskola felső tagozata, mely 5, illetőleg 6 éves), a vele párhuzamos *reális iskolát* (6 éves) és a *gimnázium első 6 évét*. Ezt követi — most már erősen megosztottan — a *gimnázium felső három osztálya* (11—13. osztály), a *szakközépiskola*, a különböző, rövidebb időtartalmú *szakiskolák* rendszere. Az *egyetemek és főiskolák* főleg az érettségit adó általános és szakközépiskolákból meríteneek.

A minisztérium jelenlegi fő feladatai közül a következőket emelték ki: